

ORIENTační list 19

Umění islámské kulturní oblasti

Islámské umění – čemu se tak říká?

1. termín „islámské umění“ zvolili evropští historikové v 19. století k odlišení od umění evropského
2. není to paralela křesťanskému umění, které vnímáme čistě jako umění sakrální
3. říkáme mu islámské, protože jde o umění z oblastí, ve kterých převažuje islám
4. islámské umění je více vázáno na společnost s její náboženskou a tudíž i kulturní a sociální tradicí než na geografickou oblast
5. přestože vrcholná díla tohoto umění vznikala ve středověku a na počátku novověku, je islámské umění dodnes živé a stále vzniká ve všech oblastech, ve kterých žijí muslimové (například v Egyptě, Turecku, Tunisku, Íránu atd.)

Je dobré vědět, že...

... muslimové nepotírali uměleckou a kulturní tradici dobytých území, ale čerpali z ní a rozvíjeli ji v mezích vlastního náboženství

... muslimští řemeslníci byli velmi otevření novým inspiracím a dokázali je obratně vtělit do kontextu islámského umění

... muslimové sami tradičně považovali za skutečné vysoké umění pouze kaligrafii, umění krásného písma

... islámská tradice potlačovala realistické zobrazování světa, a proto se zde úspěšně rozvíjel mnohavrstevný abstraktní dekor

... ze stejného důvodu nevznikaly obrazy a plastiky, přirozená lidská touha po kráse se projevila v bohaté výzdobě

nejrozmanitějších užitných předmětů

... přestože islámská tradice nepřipouštěla realistické zobrazování lidských

a zvířecích postav, většinou nebránila, aby se objevovaly jako součást dekoru užitných předmětů a také na miniaturách ilustrujících vědecká i umělecká literární díla

... v dějinách evropského uměleckého řemesla najdeme již od 15. století nejednu inspiraci islámským uměním

Tři charakteristické prvky dekoru islámského umění

Arabské písmo (obr. 1), které je převážně vázané, se stalo důležitým výzdobným prvkem. Je psáno zprava doleva, má mnoho ozdobných ductů, od monumentálních hranatých tvarů až po tvary velmi oblé a rozevláté. Charakter tohoto písma umožňuje seskupování tahů nejen do horizontálních linek, ale také řazení některých písmen nebo částí slov do vertikálního pořádku. Může tak vzniknout složitý kaligrafický prvek, v němž se tahy písmen proplétají navzájem až téměř do nečitelného ornamentu. Protože je arabské písmo písmem Koránu, nese jakožto výzdobný prvek také důležité poslání všudypřítomné připomínky islámské víry.

1.

Arabeska je zdánlivě nekonečný plošný abstraktní motiv tvořený rostlinnými nebo čistě geometrickými prvky. Termín arabeska použili pro tento motiv Evropané, kteří jej od 15. století přebírali spolu s technologií výzdoby knižních desek zejména z Malé Asie, kam se dostal již dříve z oblastí dnešní Sýrie a Iráku.

Rostlinná arabeska (obr. 2) je tvořena stonkem, který se stáčí do spirál a jehož jednotlivé výhonky v pravidelném rytmu vyrůstají jeden z druhého. Stonek je posetý velmi pravidelně rozloženým a proplétajícím se listovým, drobnými kvítky nebo palmetkami.

Geometrická arabeska (obr. 3) je tvořena linkou nebo páskem splétaným do přesných geometrických útvarů pravidelně se rozkládajících po ploše.

2.

3.

Vzniká tak dojem nekonečné plochy rytmicky se opakujících složitých dvojrozměrných geometrických prvků, které však ve své podstatě sestávají z dvou hlavních tvarů: kruhu a mnohoúhelníku.

Další motivy

Motivy přítomné v islámském umění se přirozeně neomezují jen na kaligrafii a rostlinnou či geometrickou arabesku; setkáme se zde i s mnoha dalšími motivy ze světa flóry a fauny a také se zobrazením lidských postav z reálného i mytického světa. V mladším období přibývají pod vlivem evropského umění také specifické krajinomalby a velkoformátová figurální malba.

Hana Nováková

Zdroje

Bernard O'Kane, *Poklady islámu: umělecká sláva muslimského světa*, Knižní klub, Praha 2009

Ernst J. Grube, *Islámské umění*, Artia, Praha 1973

Hana Benešová – Štěpán Macháček – Hana Nováková; *Káhira: architektura a umění islámského velkoměsta*, Togga, Praha 2009

